

Ἀρχιμ. Καλλίστου Μηλιαροῦ, Οἱ Ἅγιοι Τόποι ἐν Παλαιστίνῃ καὶ τὰ ἐπ' αὐτῶν δίκαια τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους. Τόμος Πρῶτος (Ἀνατύπώσεις ἐκ τῆς Νέας Σιών.) Ἐν Ἱεροσολύμοις 1928, σ. 532.

Δημοσιευθεῖσα τμηματικῶς ἐν τῇ «Νέα Σιών», ἐξεδόθη εἰς ἴδιον τόμον ἢ ἀνωτέρω ἐκτενῆς ἱστορικῆ πραγματεία περὶ τῶν Ἁγίων Τόπων τῆς Παλαιστίνης. Ὁ τόμος οὗτος ἀποτελεῖ τὸ πρῶτον μέρος αὐτῆς, ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ μέχρι τῆς τουρκικῆς κατακτήσεως τῆς Παλαιστίνης (1517). Ἐν τῷ προλόγῳ ὁ σ. ὑποδεικνύων γενικῶς τὴν σημασίαν τῶν Ἁγίων Τόπων καὶ τὰς περὶ αὐτῶν μερίμνας τῶν εὐσεβῶν αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου, ἅμα δὲ καὶ τὰς περιπετείας τῶν Ἁγίων Τόπων ἐκ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Περσῶν καὶ τῶν Ἀράβων, τὸ ἀδιάπτωτον διαφέρον τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους πρὸς τοὺς Ἁγίους Τόπους καὶ τὴν ἐν αὐτοῖς προνομιούχον θέσιν του ἀπέναντι τῶν ἄλλων χριστιανικῶν λαῶν, διαγράφει τὸν σκοπὸν τῆς ἐπιστημονικῆς αὐτοῦ ἐρεῦνης, ὅστις εἶναι «ἡ ἱστορία τῶν περιπετειῶν τῶν Ἁγίων Τόπων καὶ κυρίως τοῦ πρώτου παγκοσμίου Προσκυνηματος τοῦ Παναγίου Τάφου, ἡ ἐξηκριβωμένη ἱστορικῆ γνώσις τοῦ διοικητικοῦ συστήματος, καθ' ὃ ἀπ' αἰῶνων κυβερνᾶται ἡ Σιωνίτις Ἐκκλησία, ἀνταποκρινόμενον πρὸς τὴν ἐξαιρετικὴν θέσιν αὐτῆς, ὡς φρουροῦ τῶν Ἁγίων Τόπων, καὶ ἡ ἐξιστόρησις τῶν ἀγῶνων, οὓς διὰ μυρίων θυσιῶν διεξήγε διὰ μέσου τῶν αἰῶνων τὸ εὐσεβὲς ἡμῶν Γένος διὰ τοῦ ἐκπροσωποῦντος αὐτὸ Πατριάρχου τῆς Σιωνίτιδος Ἐκκλησίας μετὰ τῆς ὑπ' αὐτὸν τεταγμένης Ἀγιοταφίτικῆς Ἀδελφότητος ὡς ἐντολοδόχων πρὸς περιφρούρησιν καὶ συντήρησιν αὐτῶν καὶ πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν ἐπ' αὐτῶν κεκτημένων ἀπαραγράπτων δικαίων».

Συμφώνως πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον τῆς πραγματείας ὁ σ. ἐν τῇ ἐκθέσει αὐτοῦ δὲν περιορίσθη ἀπλῶς εἰς τὰ Προσκυνηματα, ἀλλὰ πολυμερῶς ἐξήτασε πάσας τὰς ἐπόψεις τοῦ ἱστορικοῦ βίου τῆς Σιωνίτιδος Ἐκκλησίας, παραστήσας αὐτόν, λίαν ὀρθῶς, περὶ τὰ ἱερὰ Προσκυνηματα συγκεντρούμενον. Οὕτω δ' ἐν πρώτῳ κεφαλαίῳ, προσαγαθὼν πάσας τὰς πρὸς αὐτὰ καὶ τοὺς ἐν Παλαιστίνῃ καὶ ἰδίᾳ ἐν Ἱερουσαλὴμ Ναοὺς σχετικὰς εἰδήσεις ἐκ τῶν τριῶν πρώτων αἰῶνων, περιέγραψε τοὺς ὑπὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου διὰ τῆς εὐσεβοῦς μητρὸς αὐτοῦ Ἑλένης ἰδρυθέντας μεγαλοπρεπεῖς Ναοὺς ἐπὶ τῶν Ἁγίων Τόπων καὶ τὴν ἐν αὐτοῖς ἀναπτυχθεῖσαν θείαν λατρείαν, ὡς καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς καθω-
τιωμένα τάγματα τῶν μοναζόντων «Σπουδαίων», εἰδικώτερον δ' ἐξή-
τασε τὴν πρώτην ἀρχὴν τοῦ Μοναχικοῦ βίου ἐν Παλαιστίνῃ. Περὶ τῆς
μεγάλης δὲ τούτου ἀναπτύξεως ἐποιήσατο λόγον ὁ σ. ἐν τῷ β'. κεφα-
λαίῳ τῆς πραγματείας, ἐν ᾧ παρέστησε τὸ μέγα διαφέρον τῶν Βυζαν-
τινῶν αὐτοκρατόρων ὑπὲρ τῶν Ἁγίων Τόπων μέχρι τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

Τὰ ἐν Παλαιστίνῃ μεγάλα Ἰουστινιάνεια ἔργα καὶ ἐν γένει τὰ ἰδρυθέντα Μοναστήρια κατὰ τὴν Βυζαντινὴν περιόδον. Ἡ γενικὴ ἀπομικτὸν Προσκυνημάτων καὶ Μοναστηρίων ἐν ἀρχῇ τοῦ ζ' αἰῶνος καὶ ἡ ἐπιθεομη τῶν Ἱερῶν ἐξητάσθησαν ἐν τῷ γ' κεφαλαίῳ, ἐν δὲ τῷ δ' παρεστάθη ἡ ἀνοικοδόμησις τῶν Ἱερῶν Προσκυνημάτων, τὰ κατὰ τὸν Ἡράκλειον καὶ ἡ ἀραβικὴ κατάκτησις τῆς Παλαιστίνης. Ἐκ τῆς ὅλης δὲ ἱστορίας τῆς περιόδου ταύτης καταδείκνυται ὄντως ὅτι κατ' αὐτὴν διεμορφώθη τὸ ὅλως ἰδιάζον διοικητικὸν σύστημα τῆς Ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων, λαβὼν τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ ἀπ' ἧς ἐποχῆς ὁ Μ. Κωνσταντῖνος ἀπέδωκε τοὺς Ἁγίους Τόπους εἰς τὴν χριστιανικὴν λατρείαν καὶ ἐκόσμησε διὰ λαμπρῶν κτισμάτων. Οἱ Ἁγιοὶ Τόποι λαμβάνουσιν ἔκτοτε τὸν τύπον Μοναστηρίων διοικούμενοι ὑπὸ τοῦ Ἐπισκόπου καὶ εἶτα Πατριάρχου Ἱεροσολύμων καὶ τῶν ὑπ' αὐτὸν τεταγμένων μοναχῶν. Ἐντεῦθεν τὸ σπουδαιότερον μέλημα τοῦ Πατριάρχου ὡς φρουροῦ τῶν Ἁγίων Τόπων τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀπέβη ἡ συντήρησις αὐτῶν, ἡ τέλεσις τῶν ἱερῶν ἀκολουθιῶν καὶ ἡ περιθαλψις τῶν πανταχόθεν συρρέόντων προσκυνητῶν. Τὸ οὕτω διαμορφωθὲν σύστημα διοικήσεως ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Ἱεροσολύμων καθίσταται ἀριθμότερον κατὰ τὸν στ' αἰῶνα ἐπὶ Πατριάρχου Πέτρου (524—552), ἀποστείλαντος εἰς ΚΠολιν δις τὸν μέγαν πολιστὴν τῆς ἐρήμου ἅγιον Σάββαν ἵνα μεσιτεύσῃ παρὰ τοῖς Βασιλεῦσι Ἀναστασίῳ καὶ Ἰουστινιανῷ ὑπὲρ τῶν ἀναγκῶν οὐ μόνον τῶν Ἁγίων Τόπων καὶ τῶν Μοναστηρίων ἀλλὰ καὶ τοῦ τῆς Παλαιστίνης λαοῦ. Οἱ Βασιεῖς προθύμως ἐκπληροῦσι πάντα τὰ αἰτήματα τοῦ Πατριάρχου, πρὸς ὃν ὁ Ἰουστινιανὸς «παρέχει τὴν αὐθεντίαν» διὰ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ μεγαλοπρεπεστάτου Ναοῦ τῆς Θεοτόκου, τῆς Νέας λεγομένης Ἐκκλησίας ἐν Ἱερουσαλήμ, εἰς δὲ τοὺς πολιτικούς ἄρχοντας, ὡς ἐπὶ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, συνιστᾶται ἀπλῶς ἵνα συνδράμωσι χρηματικῶς ἐκ τοῦ δημοσίου ταμείου. Εἰς τὸν αὐτὸν Πατριάρχην Πέτρον ὁ Ἰουστινιανὸς ἀπευθύνει σπουδαιότατην νεαρὰν διάταξιν, ἀφορῶσαν εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως «τῆς ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Ἀναστάσεως», ἧτοι τοῦ Ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως. Ὁ ἱερὸς Μόδεστος κατὰ τὸν ζ' αἰῶνα ἀνακαινίζει τοὺς ὑπὸ τῶν Περσῶν πυρποληθέντας ναοὺς, ὁ δὲ Πατριάρχης Σωφρόνιος συνθηκολογεῖ μετὰ τῶν καταλαβόντων τὴν Ἱερουσαλήμ Ἀράβων. Τὸ διοικητικὸν τοῦτο σύστημα καθ' ὃ ὁ Πρωθυεράρχης τῆς Σιωνίδος Ἐκκλησίας τυγχάνει ὁ ἀνώτατος ἀρχηγὸς καὶ ἐπόπτης τῶν Παναγίων Προσκυνημάτων ὡς καὶ τὰ ἐπ' αὐτῆς δίκαια τοῦ «Βασιλικοῦ Γένους τῶν Ρωμαίων» ἐσεβάσθη καὶ ἀνεγνώρισε καὶ ὁ νέος κατακτητὴς τῆς Ἱερουσαλήμ Ὁμάρ Χαττάπ καὶ οἱ διάδοχοί του καθ' ἅπαντας τοὺς μετὰ ταῦτα αἰῶνας.

Εἰς τὴν κατάστασιν δὲ τῶν Προσκυνημάτων καὶ τῆς Παλαιστίνης ἐν γένει ὑπὸ τοὺς Ἀράβας ἀφιεροῖ ὁ στ' κεφάλαιον, ἐξετάζων τὰ κατὰ τὴν περιφημον συνθήκην τοῦ Ὁμάρ Χαττάπ καὶ ἀποδεικνύων τὴν γνησιότητα αὐτῆς ἐπὶ τῇ βάσει ἀναμφισβητήτων μαρτυριῶν, περαιτέρω δὲ ἀναζητεῖ σπουδαίας ἐνδείξεις περὶ τῆς καταστάσεως τῆς

Ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων ἐκ τοῦ «Ἱεροσολυμητικοῦ Κανονικοῦ» (Τυπικῶ) γνωσθέντος ἐκ Γεωργιανοῦ κώδικος καὶ συνταχθέντος κατὰ τὸ β' ἡμίσιον τοῦ ζ'. αἰῶνος, ὡς καὶ ἐκ τοῦ εὐστολογοῦ τῆς Ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων ἐπίσης ἐκ Γεωργιανοῦ κώδικος γνωσθέντος καὶ εἰς τὴν αὐτὴν ἀναγομένου ἐποχῆν. Ἐξ αὐτῶν δ' ἐμφαίνεται ὅτι ἡ Ἐκκλησία Ἱεροσολύμων οὐ μόνον δικαιοματικῶς κατεῖχε τοὺς Ἁγίους Τόπους κατὰ τὴν Ἀραβικὴν περίοδον, ἀλλὰ καὶ ἐλευθέρως ἐπετέλει ἐν αὐτοῖς τὰς ἱερὰς τελετάς, συνωδὰ τῇ συνθήκῃ τοῦ Ὁμάρ Χαττάπ. Ἐκτὸς τούτου παρ' ὅλας τὰς ἀντιξόους περιστάσεις ἐν Ἱερουσαλὴμ ἐκαλλιεροῦντο τὰ γράμματα, ὃ δ' ἑλληνικῶς αὐτῆς Κλήρος συμμετείχε τῶν γενικῶν ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων. Ἐξετάσας δὲ ὁ σ. τὰς περιπετείας τῆς Παλαιστίνης ἐπὶ τῆς ἀραβοκρατίας καὶ προσαγαγὼν πλείστας πληροφορίας περὶ τῆς ἐσωτερικῆς καταστάσεως τῆς Ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων, καὶ ἰδιαιτέρως ἐνδιατρίψας περὶ τὰς σχέσεις τῶν Πατριαρχῶν Ἱεροσολύμων πρὸς τοὺς αὐτοκράτορας καὶ Πατριάρχας ΚΠόλεως, περιέγραψεν ἐφεξῆς τὰς ἐπανειλημμένας καταστροφὰς καὶ ἀνοικοδομήσεις τοῦ Ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως καὶ πρὸς παράστασιν σαφεστέραν τῆς καταστάσεως τῶν Προσκυνημάτων, κατὰ τὴν σκοτεινὴν ἐκείνην καὶ πλήρη περιπετειῶν ἐποχῆν, συνήγαγεν ἐκ τοῦ σωζομένου Τυπικῶ τοῦ 1122 πολυτιμοτάτας πληροφορίας. Ἐκ πάντων τούτων ἀποδεικνύει ὁ σ. ὅτι ὁ χαρακτὴρ ὁ ἑλληνικὸς τῆς Ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων δὲν μεταβλήθη καὶ ἐπὶ ἀραβοκρατία. Ἐξηραβίσθη μόνον τὴν γλῶσσαν μέγα μέρος τοῦ λαοῦ. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην οἱ ἐκ τῆς Δύσεως μεταβαίνοντες προσκυνηταὶ τῶν Ἁγίων Τόπων εἶχον ἴδιον Ξενῶνα, ἰδρυθέντα ὑπὸ τοῦ Μ. Καρόλου παρὰ τὸν Ναὸν τῆς Ἀναστάσεως.

Ἀλλὰ τῷ 1099 κατέλαβαν οἱ Σταυροφόροι τὴν Ἱερουσαλὴμ, παραμείναντες ἐν Παλαιστίνῃ μέχρι τοῦ 1291, εἰς τὴν περίοδον δὲ ταύτην ἀφιέρωσεν ὁ σ. τὸ σ'. Κεφάλαιον, ἐπιμελέστατα συγκεντρώσας πάσας τὰς σχετικὰς πρὸς τὴν κατάστασιν τῆς Ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων πληροφορίας ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ. Τὸ κεφάλαιον τοῦτο ἀποτελεῖ ἴσως τὸ σπουδαιότερον μέρος τῆς ὅλης συγγραφῆς, λίαν δ' ἐμπεριστατωμένως συνεκόμισεν ὁ σ. πάντα ἐκεῖνα τὰ στοιχεῖα, ἅτινα ἀπαιτοῦνται πρὸς ἀναίρεσιν ἐσφαλμένων θεωριῶν τῶν λατίνων καὶ ὅλων ἀβασίμων ἰσχυρισμῶν αὐτῶν περὶ δικαιωμάτων ἐν τοῖς Ἁγίοις Τόποις. Ἄλλ' ἐξ ἴσου σπουδαῖον εἶναι καὶ τὸ ζ'. καὶ τελευταῖον Κεφάλαιον, ἐν ᾧ ἐξετάζεται ἡ κατάστασις τῶν Προσκυνημάτων καὶ τῆς Ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων καθόλου κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐπὶ τῆς Παλαιστίνης κυριαρχίας τῶν Σουλτάνων τῆς Αἰγύπτου (1187-1517), καθ' ἣν ἐκδιωχθέντων τῶν Σταυροφόρων ἐπανέρχεται εἰς τὴν ἕδραν αὐτοῦ ὁ Ὁρθόδοξος Ἕλλην Πατριάρχης. Καὶ ὑφίσταται μὲν ἡ Ἐκκλησία Ἱεροσολύμων νέας σκληρὰς δοκιμασίας καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἀλλὰ κατορθώνει ὅπως ἐμπεδώσῃ τὴν θέσιν αὐτῆς ἐν τοῖς Προσκυνήμασι, τῇ βοηθείᾳ τῶν αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου. Οὐκ ὀλίγον βοηθοῦσιν αὐτὴν καὶ οἱ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐγκαθιστάμενοι ἐν Παλαιστίνῃ ὀρθόδοξοι Σέρβοι καὶ Ἰβήρες, ἐκτὸς δὲ τῶν ἐπανελθόντων εἰς Ἱερουσαλὴμ.

λατίνων μοναχῶν εἰσχωροῦσιν εἰς τὰ Προσκυνήματα οἱ Κόπται Ἀρμένιοι καὶ οἱ Ἀρμενίαι, ἐπαυθάνοντες τὸν ἔκτοτε ἀσάμενον ἀνταγωνισμόν μεταστῶν τῶν διαφόρων λαῶν. Τὴν θέσιν τῶν Ἑλλήνων μοναχῶν ἐν τοῖς Προσκυνήμασις ἑξακριβοῖ ὁ σ. ἰδίως ἐκ τῶν Ὀδοιπορικῶν τοῦ ιδ'. καὶ ιε'. αἰῶνος καὶ ἐξ ἄλλων ἱστορικῶν πηγῶν, καταλήγει δὲ εἰς τὴν παρὰ τῶν μελλόντων κατακτητῶν τῆς Παλαιστίνης Τούρκων ἀναγνώρισιν τῶν δικαίων τῶν Ἑλλήνων μοναχῶν ἐν τοῖς Ἁγίοις Τόποις καὶ παρατηρεῖ ὅτι ἡ βαθμιαία παρακμὴ τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους κατὰ τὸν ιε'. αἰῶνα καὶ τὸ ἐπακολουθεῖσαν θλιβερὸν γεγονός τῆς ἀλώσεως τῆς ΚΠόλεως ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν περιήγαγον μὲν τὴν ὑπὸ τὸ κράτος τῶν Μαυλάκων τελούσαν Ἐκκλησίαν εἰς δεινὴν θέσιν καὶ ἀφάνειαν, ἀλλ' ὁ χαρακτὴρ αὐτῆς οὐδαμῶς μετεβλήθη. Αἱ ἱεραὶ τελεταὶ δὲν ἔπαυσαν τελούμεναι ἐν τοῖς Προσκυνήμασις ἑλληνιστί, ἐπιτραπέισης βραδύτερον καὶ τῆς χρήσεως τῆς ἀραβικῆς γλώσσης, χάριν τοῦ ἑξαραβισθέντος καὶ μὴ ἐννοοῦντος τὴν ἑλληνικὴν λαοῦ, τὸ δὲ διοικητικὸν σύστημα τῶν Ἁγίων Τόπων παρέμεινε ὡς ἐξ ἀρχῆς καθιερώθη.

Τοιοῦτον ἐν γενικωτάταις γραμμαῖς τὸ πλούσιον περιεχόμενον τῆς συγγραφῆς ταύτης τοῦ Ἀρχιμ. Καλλίστου, μέλλοντος ἐν δευτέρῳ τόμῳ νὰ ἐκθέσῃ τὴν ἱστορίαν τῶν Προσκυνημάτων ἐπὶ τῆς τουρκικῆς κυριαρχίας ἐν Παλαιστίνῃ. Ἡ μέθοδος, ἣν μετεχειρίσθη ὁ σ., μέθοδος ἀκραιφνῶς ἱστορικῆ, καὶ ἐν γένει ὁ ἐπιστημονικὸς τρόπος τῆς ἐρεῦνης ἔτι μάλλον ἐνίσχυσαν τὴν ἀντικειμενικότητα τῆς ἐκθέσεως, ἀλλὰ κατ' ἐξοχίαν κατοχύρωσαν αὐτὴν καὶ τὰ συμπεράσματα αὐτοῦ ἀδιάσειστα κατέστησεν ὁ σ. διὰ τῆς κριτικῆς καὶ ἐπιμελημένης ἐρεῦνης τῶν πηγῶν καὶ τῆς παραθέσεως δαφνιστάτων μαρτυριῶν, δι' ὧν διαφωτίζεται πληρέστατα τὸ ἱστορικὸν παρελθὸν τῆς Μητρὸς τῶν Ἐκκλησιῶν. Διότι ὁ σ. περὶ τὰ πάνσεπτα Προσκυνήματα συνεκέντρωσε τὴν ὅλην ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων καὶ ἐμπεριστατωμένως ἐξέθερεν αὐτὴν, ἀποδείξας ὅτι οὐδέποτε καὶ ἐν οὐδεμίᾳ περιπετείᾳ ἢ ἐπιδρομῇ ἀλλοφύλων κατὰ τῆς Παλαιστίνης ἔπαυσεν ἢ Ἐκκλησία Ἱεροσολύμων φέρουσα τὸν Ἑλληνικὸν αὐτῆς χαρακτῆρα, οὐδέποτε ἔπαυσαν ὑπάρχοντες Ἕλληνες μοναχοὶ ἄγρυπνοὶ φρουροὶ περὶ τὸν Πανάγιον Τάφον καὶ τὰ λοιπὰ Προσκυνήματα, οὐδέποτε ἔπαυσεν ἢ θεία λατρεία ἑλληνιστί τελουμένη, οὐδέποτε ἔπαυσαν καλλιεργούμενα τὰ ἑλληνικὰ γράμματα, παρὰ τὰς ἀνεκδιηγῆτους ταλαιπωρίας καὶ κακώσεις, ἀς ὑφίσταντο οἱ Ἕλληνες Πατριάρχαι καὶ μοναχοί, ὅτι οὐδέποτε διεκόπησαν τούτων οἱ δεσμοὶ πρὸς τοὺς Ἕλληνας αὐτοκράτορας καὶ τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος, καθιδρῶντας, ἀνακαινίζοντας καὶ διακοσμοῦντας τὰ Προσκυνήματα καὶ τέλος ὅτι ἀπὸ τῶν πρώτων αὐτῆς ἡμερῶν ἢ Ἐκκλησία Ἱεροσολύμων διοικεῖται μοναστηριακῶς, ἐπὶ κεφαλῆς ἔχουσα τὸν Πατριάρχην ὡς Ἡγούμενον τῆς Ἀγιοταφικῆς Ἀδελφότητος. Οὕτω δὲ ὁ ἀρχιμ. Καλλίστος, ἀναλαβὼν νὰ ἐκθέσῃ τὴν ἱστορίαν τῶν Προσκυνημάτων, παρέστησε ταυτοχρόνως πλήρη τὴν εἰκόνα τοῦ ἱστορικοῦ τῆς Μητρὸς τῶν Ἐκκλησιῶν παρελθόντος. Ἡ συγγραφὴ αὐτοῦ ἀνατρέπει δι' ἀναντιρρήτων γεγονότων τὰς θεωρίας τῶν λατίνων ἀξιούντων

τὴν ἀποκλειστικὴν κατοχὴν τῶν Προσκυνημάτων, ἀλλὰ ταυτοχρόνως ἀποδεικνύει πόσον ἀβάσιμοι ὑπῆρξαν οἱ ἰσχυρισμοὶ τῶν συντακτῶν νεωτέρων τινῶν Ἀγγλικῶν Ἐκθέσεων περὶ τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων.

Ὁ φιλόπονος σ. παρέλειψε μὲν νὰ προτάξῃ τῆς συγγραφῆς αὐτοῦ κριτικὴν ἐπισκόπῃσιν τῶν πηγῶν καὶ τῆς ἀπεράντου φιλολογίας τῶν ζητημάτων ἅτινα ἀνέλαβε νὰ διαπραγματευθῆ, ἀλλ' ἔχει αὐτὴν ὑπ' ὄψιν καὶ χρησιμοποιοεῖ καταλλήλως, ἐπίσης παρέλειψε νὰ καθορίσῃ τὸ περιεχόμενον, διὰ γενικῆς ἐπιγραφῆς, τῶν τεσσάρων πρώτων κεφαλαίων, ἀλλὰ τηρεῖ ἑσωτερικὴν διαίρεσιν καὶ χωρεῖ ἐπὶ ὀρισμένου διαγράμματος ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους τῆς συγγραφῆς. Τὸ διάγραμμα δὲ τοῦτο συμπίπτει πρὸς τὸ τῆς ἡμετέρας «Ἱστορίας τῆς Ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων». Μετ' ἀγάπης πρὸς τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν ἀλλὰ καὶ μετ' ἀφοσιώσεως πρὸς τὴν Σιωνίτιδα Ἐκκλησίαν καὶ τὴν Ἀγιοταφικὴν Ἀδελφότητα, ἥς γνήσιον καὶ ἐκκριτον τυγχάνει μέλος, ἠδυνήθη ὁ ἀρχιμ. Κάλλιστος νὰ προσφέρῃ μεγάλην ὑπηρεσίαν διὰ τοῦ ἀξίου παντὸς ἐπαίνου πονήματος τούτου, οὕτως εὐχόμεθα τὴν συμπλήρωσιν. Ἡ ἀπὸ τριακονταετίας ἀρξαμένη ἐν Ἱεροσολύμοις πνευματικὴ κίνησις, ἥτις, κατ' ἐξοχὴν, ἐστράφη πρὸς τὴν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν τοῦ ἱστορικοῦ παρελθόντος τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἱεροσολύμων καὶ πρὸς τὴν ἱστορικὴν καὶ ἀρχαιολογικὴν μελέτην τῶν πανσέπτων Προσκυνημάτων, καὶ ἥτις συγκεντροῦται περὶ τὴν «Νέαν Σιών», συνεχίζεται, εὐτυχῶς παρὰ πάσας τὰς ἀντιξοὺς περιστάσεις τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἱεροσολύμων καὶ παρὰ τὸ θλιβερὸν γεγονός· ὅτι ἡ μεγαλάνυμος Σχολὴ τοῦ Σταυροῦ, ἀπ' ἥς ἐξεπορεύθη ἡ ἐν λόγῳ κίνησις, ἔχει κεκλεισμένας τὰς πύλας της. Μία τῶν πολλῶν τραυῶν ἀποδείξεων τῆς συνεχιζομένης πνευματικῆς ζωῆς εἶναι καὶ ἡ προκειμένη συγγραφή τοῦ ἀρχιμ. Καλλίστου.

† Ο ΑΘΗΝΩΝ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

Stefan Zankow, Das orthodoxe Christentum des Ostens. Sein Wesen und seine gegenwärtige Gestalt, Berlin 1928. Ὁ Πρωτοπρεσβύτερος Στέφανος Τσάνκωφ, Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Σόφιας, προσκληθεὶς ὑπὸ τοῦ Πανεπιστημίου Βερολίνου, κατὰ τὸ θερινὸν ἐξάμηνον τοῦ 1927, ἐδίδαξεν εἰς ἕξ μαθήματα περὶ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς, ἅτινα ἀπετέλεσαν τὸ ὀνωτέρω βιβλίον, διαιρούμενα εἰς ἕξ κεφάλαια. Σκοπὸς αὐτοῦ ὑπῆρξε νὰ ἐκθέσῃ τὴν οὐσίαν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς καὶ νὰ παραστήσῃ τὴν σύγχρονον αὐτῆς κατάστασιν. Παρατηρεῖ ἐν ἀρχῇ ὅτι ἐνεκα τοῦ Σχισματος ἐπλήθην ἀποξένους τῶν χριστιανῶν Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως καὶ ἀμοιβαία ἄγνοια, ἀλλὰ τελευταίως ἀνεπτύχθη ζωηρὸν ἐνδιαφέρον πρὸς τὴν ὀρθόδοξον Ἀνατολήν. Παρέχει ἐφεξῆς στατιστικὰς πληροφορίες περὶ τῶν Ἀυτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν καὶ ἐκθέτει τὴν βαθμιαίαν διαμόρφωσιν αὐτῶν. Ἀριθμεῖ 13 Ἀυτοκεφάλους· καὶ 7 Ἀυτονόμους Ἐκκλησίας, αἵτινες καθ' ἑαυτὰς μὲν εἰσὶν ἐλεύθεραι, ἐνοῦνται δὲ πᾶσαι εἰς μίαν Ἐκκλησίαν. Καθορίσας τὴν ἔννοιαν τῆς «ὀρθοδοξίας» ἐν τῷ α'. μαθήματι ὑποδεικνύει ἐφεξῆς τὰς πηγὰς τῆς διδασκαλίας τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἐν τῷ β'. μαθήματι ἀναπτύσσει τὰ κύρια σημεῖα τῆς δογματικῆς διδασκαλίας αὐτῆς, ἐν δὲ τῷ γ'. εἰδικώτερον τὴν ἔννοιαν τῆς Ἐκκλησίας, ἐν τῷ δ'. τὰ τῆς θείας Λατρείας καὶ ἐν τῷ ε'. τὰ τῆς θρησκευτικῆς καθόλου ζωῆς. Ἐν τῷ στ'. μαθήματι συγκρίνει τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν πρὸς τὴν Λατινικὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸν Προτεσταντισμὸν καὶ ὑποδεικνύει τὰς ὁμοιότητας.

ἡ συμφωνίας καὶ τὰς διαφορὰς, τὰς συγχρόνους πρὸς ἐνώσειν τῶν Ἐκκλησιῶν κινήσεις καὶ τὴν ἐν αὐταῖς συμμετοχὴν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ τέλος τὴν θέσιν αὐτῆς ἐν τῷ καθόλῳ ἔργῳ πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν, πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς παγκοσμίου ἀποστολῆς τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἡ ἐκθεσίς πάντων τούτων τῶν θεμάτων εἶναι καθαρῶς ἐπιστημονικὴ. Ὁ αἰδ. Πρωτοπρεσβύτερος Στέφανος Τσάνκωφ ἐστῆριξεν αὐτὴν ἐπὶ πλουσιωτάτης φιλολογίας, ἰδίως ῥωσικῆς καὶ ἑλληνικῆς, ἐκτὸς τῆς ξένης, ἰδίως τῆς Γερμανικῆς. Ἄλλ' εἶναι ὡσαύτως ἡ ἐκθεσίς σαφῆς, ζοηροτάτη καὶ ἐνθουσιώδης, διαπνεομένη ὑπὸ τῆς ἀγάπης καὶ ἀφοσίωσης πρὸς τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν καὶ στηριζομένη ἐπὶ βαθεῖαι γνώσεως τῶν ἐκτιθεμένων. Κατάρθρωσε δὲ ὁ Τσ. διὰ τῶν ἐξ Πανεπιστημιακῶν μαθημάτων τούτων νὰ παράσῃ εἰς τοὺς ξένους πλήρη καὶ ἀπικριβωμένην εἰκόνα τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, τῆς «Ἐκκλησίας τῆς παραδόσεως» ὡς ὀνομάζει αὐτήν. Αὕτη λέγει εἶναι καὶ θέλει νὰ εἶναι (und bleiben wil.) ἡ ἀρχαία Ἐκκλησία, ἡ Ἐκκλησία τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν μεγάλων Πατέρων, ἡ Ἐκκλησία τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων (die Kirche der urchristlichen Zeit) ἡ Ἐκκλησία τῶν χρόνων τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ τῆς ἀδαιρέτου καθολικῆς Ἐκκλησίας». Ἐν τῷ πόθῳ του ὅμως ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν ὁ αἰδ. Τσάνκωφ φρονεῖ ὅτι καὶ οἱ ἑτεροδοξοὶ δύνανται νὰ θεωρηθῶσι μέλη τῆς Μιᾶς Ἀγίας Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας ἐφ' ὅσον τὸ αὐτὸ βάπτισμα ἔχουσι, ὑποστηρίζει δὲ καὶ τινὰς γνώμας ὀρισμένον ὀρθοδόξων θεολόγων, περὶ ὧν δὲν ἀπεφάνθη εἰσεῖτι ἐπισήμως ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία. Ἄλλα γενικῶς εἰλεῖν διὰ τῆς ὅλης αὐτοῦ ἐκθέσεως διηρημένους τὸ ὀρθόδοξον φρόνημα «περὶ τῆς οὐσίας τοῦ ἀνατολικοῦ Χριστιανισμοῦ».

X.

Π. Μ. Κοιτογιάννη, Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, Ἱστορικὰ ἔγγραφα ἀναφερόμενα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν, (ἐκ τοῦ Ἀρχείου τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν), Ἐν Ἀθήναις 1927.

Ἐν τῇ σειρᾷ τῶν ἐκδόσεων τῆς Ἱστορικῆς καὶ Λογογραφικῆς Βιβλιοθήκης δημοσιεύονται εἰς ἓνα τόμον ὑπὸ τοῦ κ. Π. Κοιτογιάννη μετ' ἀκρας ἐπιμελείας 163 ἔγγραφα ἀναγόμενα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν. Μεταξὺ τῶν ἐγγράφων τούτων ὑπάρχουσιν 20 γράμματα τοῦ πρώην Οὐγκροβλαχίας Μητροπολίτου Ἰγνατίου († 1828) καὶ δύο πρὸς αὐτὸν ἀπαντήσεις. Μέχρι τοῦδε ἐδημοσιεύθησαν πλεῖστα ἔγγραφα τοῦ αἰμνήστου ἐκσίνου Ἱεράρχου, δι' ὧν ἀναδεικνύεται εἰς τῶν πρώτων ἀνδρῶν τῆς Ἐπαναστάσεως, τὰ δ' ἐν τῷ παρόντι τόμῳ δημοσιεύονται ἐκτὸς πολλῶν λεπτομερειακῶν εἰδήσεων περὶ τῶν ἐπαναστατικῶν γεγονότων, ἃς ὁ Ἰγνατίος ἐγνώριζε ὡς ἐκ τῶν σχέσεών του πρὸς ἐπισήμους ἡμετέρους καὶ ξένους, μάλιστα δὲ φιλέλληνας παρέχουσιν ἐπὶ πλέον ζοηρὰν εἰκόνα περὶ τῆς ὑπερόχου προσωπικότητος τοῦ Ἱεράρχου, τοῦ μεγάλου κύρους ὅπερ κατεῖχε μεταξὺ τῶν δρώντων προσώπων τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ τῆς ἐπιδράσεως ἣν ἤσκει ἐπ' αὐτῶν. Ἀξιοθαύμαστος εἶναι ἡ εὐθυκροῖα του καὶ ἡ ὀρθοφροσύνη, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀμεροληψία καὶ ἡ παρρησία. «Ἀδιαφορῶ, ἔγραψεν εἰς μίαν ἐπιστολὴν του πρὸς τὸν Δ. Ὑψηλάντην, ἀν ἐγγιχθῆ ἡ φιλοτιμία σας καὶ σὰς κακοφανῆ». Τὰ αὐτὰ ἔγραψε καὶ πρὸς τὸν Μαυροκορδάτον, ἐλέγγων ἀμφοτέρους διὰ τὴν ἐριδίαν των περὶ τῆς ἀρχῆς. Ὁ Ἰγνατίος, ὡς τόσο ἄλλοι ἐξέχοντες Ἕλληνας, ἐθεώρει πρόωρον τὴν Ἐπανάστασιν ἐκάκισε δὲ τὴν ἀπρομελέτητον ἐναρξίν αὐτῆς, οὐχ' ἤττον ἐκθύμως συντρέχων εἰς τὸν ἀγῶνα παρεῖχεν ὀρθοτάτας συμβουλὰς. «Ἡ τύχη τῆς πατρίδος μας, ἔγραψε, δὲν κρέμεται ἀπὸ τοὺς Ρώσους ἢ ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ἀλλ' ἀπὸ ἡμᾶς μόνον. Θέλουν οἱ Ἕλληνες νὰ μείνουν ἐλεύθεροι; Τὰ ὄπλα καὶ ἡ ἀρετὴ δίδουν τὴν ἐλευθερίαν. Οἱ ξένοι ὅταν βοηθῶσι καὶ ὑπόσχονται ἐλευθερίαν, δὲν φρονοῦν ὅ,τι λέγουν. Καὶ ὅποιος λάος ἤλπισεν εἰς τοιαύτας ὑποσχέσεις, ἄλλαξε ζυγὸν μόνον» ἐλεύθερος ποτὲ δὲν ἔγινεν.... Καὶ ἀν θέλωσιν τὴν ἐλευθερίαν των (οἱ ὀμογενεῖς μας) ἃς λάβωσι μέτρα νὰ τὴν ἀποκτήσωσι μετὰς τὰς ἰδικὰς των δυνάμεις, βέβαιοι ὄντες ὅτι ἡ δύναμις δὲν στέκει εἰς τὸν ἀριθμὸν ἀλλ' εἰς τὴν ἀρετὴν τῶν λαῶν. Καὶ μάλιστα

ὅταν πρόκειται λόγος περὶ ἐλευθερίας, πάντοτε τὰ ἔθνη ἐνίκησαν τὸν δεσποτικὸν με μισοτέρα δύναμις. Ὑπὸ τοιοῦτο πνεῦμα παροίχε τὰς πολυτιμὰς συμβουλάς του ὁ Ἰγνάτιος καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ ἀγώνος. Τὰς ἐθνικάς του δὲ ὑπηρεσίας ἀναγνωρίσασα ἡ Γ'. Ἐθνικὴ Συνέλευσις τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 2 Μαΐου 1827 διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 171 ψηφίσματος αὐτῆς ἐξέφρασε τὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ Ἔθνους πρὸς αὐτόν. Ἐφέτος συμπληροῦται ἑκατονταετία ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ ἀειμνήστου Ἱεράρχου, ἡ δ' ἔκδοσις τῶν πολυτίμων ἐγγράφων του ὑπὸ τοῦ κ. Κοντογιάννη ἀποτελεῖ κάλλιστον μνημόσυνον.

J. Benzinger: Hebraeische Archaeologie. Dritte Auflage Leipzig 1927.

Ἡ νέα τρίτη ἔκδοσις τῆς <Ἑβραϊκῆς ἀρχαιολογίας> τοῦ J. Benzinger, πολὺ πλουσιωτέρα εἰς ὕλην τῆς δευτέρας, πληροὶ τῷ ὄντι κενὸν ἐν τῇ καθόλου Γερμανικῇ Θεολογικῇ φιλολογίᾳ. Ἴαντα τὰ μέχρι τοῦδε δεδομένα τῶν νεωτέρων ἀνασκαφῶν ἐν ταῖς βιβλικαῖς χώραις, τὰ πορίσματα τῆς νεωτέρας ἐπιστήμης τῆς Π. Δ. καὶ τὰς λοιπὰς σχετικὰς ἐρεῦνας περὶ τῶν ἀρχαίων ἀνατολικῶν λαῶν λαβὼν ὑπ' ὄψιν ὁ σ. κατώρθωσε τὴν πρὸ πολλοῦ φανείσαν εἰς β' ἔκδοσιν <Ἑβραϊκὴν ἀρχαιολογίαν> αὐτοῦ νὰ ἐμφανίσῃ ὡς σύγγραμμα ἐδραζόμενον ἐπὶ τῆς σημερινῆς ἐπιστήμης.

Ἡ συστηματικὴ καὶ μεθοδικὴ διαπραγματεύσις τῶν ζητημάτων τῆς Ἑβραϊκῆς Ἀρχαιολογίας καὶ ἡ παρατιθεμένη εἰς ἕκαστον θέμα πλουσία φιλολογία εἶνε τὰ κύρια χαρακτηριστικά τοῦ βιβλίου τούτου. Πολλοῦ διαιφαίνεται ἡ αὐστηρὰ ἀντικειμενικὴ ἐξέτασις τῶν ζητημάτων, ἐνίοτε ὁμως διακρίνει τις πόσον ἰσχυρῶς ἐπιδρᾷ καὶ ἡ ὑποκειμενικότης τοῦ σ., ὅστις ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐξέλιξιν τῆς Ἰσραηλιτικῆς Θερησκείας ὁρμᾷται καὶ ἐν τῇ νεῇ ἔκδοσει ἐκ τῶν αὐτῶν προϋποθέσεων, οἷας καὶ ἐν τῇ προηγουμένῃ ἔκδοσει ἀντεπροσώπευσεν. Ἐντεῦθεν ἀπαντᾷ τις κατεσπαρμένας εἰς ὅλον τὸ βιβλίον γνώμας καὶ ἀποπειράς λύσεων ζητημάτων, μὴ βασιζόμενας ἐπὶ πραγματικῶν ἐπιχειρημάτων ἀλλ' ἐπὶ προσωπικῶν ὑπολογισμῶν. Οὕτω λ. χ. ὁ σ. παραβλέπει ἐντελῶς τὴν συνάφειαν τοῦ κειμένου καὶ τὴν ὅλην ἱστορικὴν ἐξέλιξιν, ὅταν τὴν ἐν Ἐξ 33,7 ἀναφερομένην σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου (dohel mo'ed) ζητεῖ νὰ ἐξηγήσῃ ὡς τὴν σκηνὴν, ἐν ἣ κατὰ τὴν πρώτῃν ἡμέραν ἐκάστου νέου ἔτους συνηθοῦσιντο οἱ Θεοὶ, ὅπως καθορίσωσι τὴν τύχην τοῦ κόσμου. Ἡ λέξις mo'ed, παραγομένη ἐκ τοῦ ρήματος ja'ad, δηλοῖ 1) τὴν συμφωνίαν, τὴν συνθήκην, οὕτω δὲ ἦδη ἡ Vulgata μετὰφρασε Tabernaculum foederis (Ἐξ 33,7,9 κλπ.), ἐνῶ ἀλλαγῶ ἀκόλουθοῦσα τοὺς Ὑ' μετέφρασε Tabernaculum testimonii 2) τὴν συνάντησιν. Ἐν τῇ δευτέρῃ δὲ ταύτῃ ἐννοίᾳ κείται ἐνταῦθα ἡ λέξις, δηλοῦσα τὸν τόπον, ἐν ᾧ ὁ Μωϋσῆς συνήγαγε τὸν Jahve (Ἐξ. 31,8 ἔξ.). Ἐπομένως ἡ ἔκφρασις dohel mo'ed μετὰφραστὰ <σκηνὴ τῆς συναντήσεως> καὶ οὐχὶ σκηνὴ τῆς συναθροίσεως, διαφέρει δὲ ἡ συνάντησις τῆς συναθροίσεως. Ἐκ τοῦ σκοποῦ δὲ τῆς τοιαύτης συναντήσεως δυνάμεθα καλλίτερον ν' ἀνταποδώσωμεν τὴν ἐννοίαν τοῦ dohel mo'ed διὰ τοῦ <σκηνὴ τῆς ἀποκαλύψεως>. Διὰν ἀπίθανος ἐπίσης φαίνεται ἡ ὑπόθεσις τοῦ σ., ὅτι εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Jahve ἦσαν ἀφιερωμέναί καὶ γυναῖκες, εἶδος ἐστιαδῶν παρθένων. Ἀλλὰ περὶ τούτου οὐδεμίαν ἐν τῇ Π. Δ. μαρτυρίαν ἔχομεν. Πρέπει τις νὰ παραγνωρίσῃ ἐντελῶς τὸν χαρακτήρα καὶ τὴν ἐννοίαν τῆς ἱστορίας τοῦ Ἱεφθάε (Κριτ. 11,30 ἔξ.), ἣν καὶ ἐπικαλεῖται ὁ σ., διὰ νὰ στηρίξῃ ἐκ' αὐτῆς τοιαύτην τινὰ ὑπόθεσιν. Τὸ δὲ ὑπὸ τοῦ σ. προσαγόμενον χωρίον Λευτ. 21,9 ἐννοεῖ τὴν θυματέρα ἱερέως. Ἡ ἔκφρασις bath 'is Kohen, διὰν σαφῆς, οὐδεμίαν ἄλλην ἐρμηνείαν ἐπιτρέπει. Καὶ ἂν εἴη ὑποτεθῆ ὅτι ἡ ἔκφρασις bath 'is Kohen εἶναι ταυτόσημος πρὸς τὸ bath levi, οὐδαμῶν ὁμως τῆς Π. Δ. τὸ bath levi δηλοῖ τὴν εἰς τὸν Jahve ἀφιερωθεῖσαν παρθένον. Ἐπίσης καὶ ἡ πληροφωρία τοῦ Sanherib (H. gressmann: Altor. Texte zum Alten Testament 2 Aufl. σ. 354), τὴν ὁποίαν προ-

σάγει ὁ σ. ὡς ἀποδείξιν, οὐδὲν δηλοῖ. Αἱ μνημονευόμεναι αἰοδοὶ ἀναφέρονται ἐν τῷ κειμένῳ εὐθύς ἀμέσως μετὰ τὰς γυναῖκας καὶ θυγατέρας τοῦ Ἐζεκιου, ἀρα ἀνήκουσιν εἰς τὸ προσωπικὸν τῆς Βασιλείας αὐτῆς καὶ ἴσως τοῦ πατρὸς. Τοιαῦται δὲ αἰοδοὶ ἐλλημύθουσαν πᾶσας τὰς ἀνατολικὰς βασιλικὰς αὐλάς. Ὡστε τὰ προσαγόμενα ἐπιχειρήματα οὐδὲν περὶ τούτου περιέχουσιν. Ὁρθῶς ὁμοῦ ὁ σ. ἐξετάζει περαιτέρω τὸ ζήτημα τῶν ἐν τῇ Ἰσραηλιτικῇ λατρείᾳ ἀναφαινόμενων γυναικῶν, γνωστῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα Kedesa. Καταφανῆς παραμένει πολλαχού ἡ προσπάθεια τοῦ σ. ν' ἀποδείξῃ, ὅτι πλεῖστα σημεῖα τῆς λατρείας τοῦ Jahve προέρχονται ἐκ τῶν μυθολογικῶν θρησκευτικῶν παραστάσεων τῶν Βαβυλωνίων, κατὰ πόσον ὁμοῦ τῆς ἀληθείας στοχάζεται, ἐπαίρεται εἰς τὴν κρίσιν τοῦ βασιμύθου τὰ ἐπιχειρήματα. B. M. B

ΔΟΓΟΣ, *Revue international de synthèse chrétienne orthodoxe*, 1ère année, No 1. 1928 Bucarest.

Ὑπὸ τὴν ἀνωτέρω ἐλληνικὴν ἐπιγραφὴν «Λόγος» ἤρξατο δημοσιευομένη ἐν Βουκουρεστίῳ τῆς Ρουμανίας Γαλλιστὶ νέα θεολογικὴ ἐπιθεώρησις, τῆς συντάξεως τῆς ὁποίας συμμετέχουσι καὶ Ρουμῖνοι καὶ ἕτεροι θεολόγοι. Ἐν τῷ πρώτῳ τεύχει δημοσιεύονται ἄρθρα περὶ τῆς ἰδέας τῆς δημιουργίας ἐν τῇ χριστιανικῇ φιλοσοφίᾳ (G. Florowsky), περὶ τῆς θρησκευτικῆς καὶ τῆς λαϊκῆς ἠθικῆς (F. W. Förster), περὶ τῆς φύσεως τῆς πίστεως (N. Berdiaeff), περὶ τῆς διαφωνίας μεταξὺ τῆς κοινωνικῆς ἀντιλήψεως τοῦ Τερτυλλιανοῦ καὶ τῆς ἑλληνορωμαϊκῆς κοινωνίας V. Popescu), περὶ τῆς ἀρμενικῆς ἐπιδράσεως ἐπὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀρχιεκτονικῆς τοῦ κάτω Δουνάβεως (Al. Bosu-Joceanu), περὶ τοῦ προβλήματος τῆς ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν (V. Popescu), περὶ τῶν δύο ἐν Χριστῷ φύσεων (L. Karsawin). Ἐφεξῆς ἐπακολουθοῦσιν ἄρθρα ἀναγόμενα εἰς τὴν θρησκευτικὴν ζωὴν τῆς Ρουμανίας καὶ τῆς Ρωσίας, κριτικαὶ καὶ βιβλιογραφαί, ἐν τέλει δὲ παρατίθεται ἡ μεταξὺ τῆς Ρουμανίας καὶ τοῦ Βατικανοῦ ἐσχάτως συναφθεῖσα σύμβασις Ἡ γενικὴ ἐντύπωσις ἐκ τοῦ νέου τούτου περιοδικοῦ εἶναι ἀρίστη. X

Ἀημ. Πασχάλη, Μεσαιωνικαὶ καὶ μεταγενέστεραι ἐπιγραφαὶ τῆς νήσου Ἄνδρου. Ἐν Ἀθήναις 1927.

A. Keller, Die Kirchen und der Friede, mit besonderer Berücksichtigung ihrer Stellung zum Völkerbund. Berlin 1927.

G. Hofmann, Sinai und Rom (Orientalia christiana, vol IX-3) Roma 1927. Ὁ σ. μετὰ εἰσαγωγὴν ἐν ἣ συνεκέντρωσεν ἱστορικὰς πληροφορίας περὶ τῆς Μονῆς τοῦ Σινᾶ, ἐκθέτει τὰς σχέσεις τῶν Σιναιτῶν μοναχῶν πρὸς τοὺς Πάπας Ρώμης καὶ τοὺς ἡγεμόνας τῆς Δύσεως, παρέχοντας βοήθῃ αὐτῶν πρὸς τὴν Μονὴν τοῦ Σινᾶ. Παρατίθενται δὲ 34 κείμενα, ἐν οἷς καὶ δύο ἐλληνικά, τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἰωαννικίου (21 Μαρτίου 1684) καὶ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κοσμᾶ (Μαΐου 1703). Ὡς ἐκ τῶν κειμένων τούτων καταφαίνεται οἱ Πάπαι Ρώμης προσεπάθον νὰ ἐνώσωσι μετ' ἑαυτῶν τὴν Μονήν, ἀλλ' οἱ ἡγούμενοι αὐτῆς ἐκτός φιλοφρόνων τιῶν φράσεων περὶ τοῦ Πάπα Ρώμης («ἀρχιερεὺς μέγιστος καὶ οἰκουμενικὸς διδάσκαλος, ἀποστολικῆς καθέδρας διάδοχος») οὐδὲν ἕτερον ἔπραττον τὸ δυνάμενον νὰ μαρτυρήσῃ ὅτι ἦσαν ἐκκλησιαστικῶς ἠνωμένοι μετ' αὐτοῦ.

L' Ame Russe, Paris, Blond et Gay, 1927

L. P. Carsavine, Οἱ Ἅγιοι Πατέρες καὶ Διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας (ρωσιστὶ) Paris 1927.

G. Bennigsen, Ἐπὶ τοῦ ζητήματος τοῦ κύρους τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἱερωσύνης. (ρωσιστὶ) Paris 1927.

N. Arsenjev, Περὶ τῆς Λειτουργίας καὶ τοῦ Μυστηρίου τῆς Εὐχαριστίας (ρωσιστὶ) Paris 1927.

Ἡ κανονικὴ θέσις τῆς Ὁρθοδόξου Ρωσικῆς Ἐκκλησίας ἐν τῷ ἐξωτερικῷ (ρωσιστὶ) Paris 1927.

Louis Petit (†) Bibliographie des Acolouthies grecques, Bruxelles, Société des Bollandistes, 1926.